

ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ Β'.
ΑΡΙΘ. 21

Εν Πειραιῇ Ἰανουάριος
1885

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ
Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΤΙΝΕΣ ΗΘΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΟΝ ΑΙΩΝΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ (1)

Α

§ α. Τὸ ζήτημα τοῦτο πολὺ ἐνέχει τὸ ἐνδιαφέρον οὐ μόνον διὰ τὸ καθόλου ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ μέρος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς λύσεως διαφορῶν ἐθνολογικῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀφορῶσι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ὡς ἴνε τὸ λεγόμενον «Ἀλβανικὸν Ζήτημα» ἰδίᾳ, περὶ ὃ στρέφεται κυρίως ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τοῦ κ. Δ. Γ. Παναγιωτοπούλου.

§ β'. Ὁ κ. Παναγιωτόπουλος ἐρωτᾷ «διατί δὲν συνεφώνησαν οἱ Ἀλβανολόγοι εἰς τὴν κατάταξιν τῆς Ἀλβανικῆς;» Διατί δὲν ἐλύθη εἰσέτι τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀφοῦ πολλοὶ καὶ σπουδαῖοι φιλόλογοι πολλαχῶς ἐζήτησαν τὰ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ ἀφοῦ ἤδη ὄχι μόνον τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἡ κατάταξις ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἠτοσούτων ἄλλων μεμακρυσμένων εἴτε χρόνῳ, εἴτε χώρῳ, νεκρῶν καὶ ζωσῶν; Αἰτία τοῦτου, νομίζομεν, εἶνε, ὅτι δὲν δύνανται νὰ εὕρωσι τὴν ἀπαιτουμένην σχέσιν καὶ συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὰς τῶν πέριξ λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων καὶ τὴν ἀνάλογον διαμόρφωσιν» κτλ. (Ἐβδ. σελ. 140. φυλ. 18 Ἀρ. Ἰουλ. 1884). Τῷ φάνηκε εὐλογόφανής ἡ αἰτία αὕτη· ἀλλ' ἄμέσως διεγείρεται φυσικῶς εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπιστήμονος ἡ περιέργεια νὰ ἐρωτήσῃ πάλιν «διὰ τί δὲν δύνανται νὰ εὕρωσι τὴν σχέσιν καὶ συγγένειαν ταύτην πρὸς

τοὺς πέριξ λαοὺς, Ἕλληνας καὶ Λατίνους;» μήπως στεροῦνται τῆς ἀναλόγου μεθόδου; μήπως στεροῦνται στοιχείων τινων, συντελούντων καὶ συμβαλλομένων εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἀπορήματος τοῦτου; διότι βεβαίως, ἂν μὴ δύναται τις ἐπιστήμων νὰ λύσῃ ζήτημά τι, δυοῖν θάτερον συμβαίνει, ἢ μεθόδου στερεῖται ἀναλόγου ἢ μέσων, ὁδηγούντων ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς λύσεως, καὶ ἐν ἑτέροις ὅροις, ἐλλείπει ἡ ἀνάλογος ἐπιστημονικὴ ὕλη, ἡ κατ' εὐθὺν λόγον ἄγουσα πρὸς τὴν ἐπιτυχῇ λύσιν τοῦ ζητήματος, καὶ ἕως οὗ περισυναχθῇ αὕτη ὑπὸ ἐπιδεξίων χειρῶν, ἡ λύσις μέλλει κυμαίνεσθαι ποτὲ μὲν δεξιᾷ, ποτὲ δ' ἀριστερᾷ, τῶν ἐπιστημόνων ἄλλου ἄλλην γνώμην, καὶ ἄλλου ἄλλην ἀποφαινομένων, ὡς ἕκαστος γνώμης ἢ ἐμπειρίας ἔχει, ἵνα κατὰ Λουκιανὸν εἴπωμεν·

§ γ'. Τί λοιπὸν στεροῦμεθα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, μεθόδου ἢ μέσων, συντελούντων πρὸς τὸν σκοπὸν, ἢ ὕλης ἐπιστημονικῆς ἀναλόγου;

Ἡ ἐπιστήμη σήμερον δὲν στερεῖται, ὡς γνωστὸν, οὔτε μεθόδου, οὔτε μέσων, στερεῖται ὅμως ἀναμφιβόλως ἀναλόγου ἐπιστημονικῆς ὕλης, χορηγησούσης τὴν κλεῖδα τοῦ ζητήματος, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀλβανολόγοι, διατελοῦσιν ἀσύμφωνοι, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ καὶ σπουδαῖοι φιλόλογοι, καίτοι σπουδασαντες τὰ τῶν Ἀλβανῶν, δὲν ἠδυνήθησαν εἰσέτι νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα τοῦτο.

§ δ'. Καὶ πόθεν προέρχεται ἡ στέρησις αὕτη;

Τὰ τῶν Ἀλβανῶν, καίτοι ἐξετασθέντα πολλαχῶς, ὡς λέγει ὁ κ. Παναγιωτόπουλος, ἐν αὐτῇ αὐτῶν τῇ ἐστίᾳ εἰσέτι δὲν ἐζητάσθησαν ἐπιτοπίως ὑπὸ ἐγχωρίων ἐπιστημόνων κατὰ πολλὰς καὶ διαφοροὺς ἐπόψεις, ὑπὸ πολλὰς καὶ διαφοροὺς φάσεις, ὡς ἤδη ἤρξατο ἐρευνᾶν ὁ κ. Παναγιωτόπουλος· ἐν τῇ κυρίῳς Ἀλβανίᾳ, τῇ Ἰλλυρίᾳ, κατ' ἐπιφάνειαν ἐζητάσθησαν

1) Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ὁ διδάκτωρ κ. Παναγιωτόπουλος ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐβδομάς» σπουδαίαν διατριβὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα.

τὰ πράγματα, κατὰ βάθος καὶ πλάτος ὅμως ἀκόμη οὐ. Εἰσέτι δὲν συνεβουλευθήσαν π. χ. αὐτοὺς τοὺς Ἀλβανούς πῶς ὀνομάζουσιν αὐτοὶ ἑαυτούς; πῶς ὀνομάζουσι τὴν πατρίδα αὐτῶν; καὶ πόθεν προῆλθον τὰ ὀνόματα «Ἀρβανιτιά» καὶ «Ἀρβανίτης»; καὶ ἂν ταῦτα, μερικώτερα ὄντα τὸ κατ' ἀρχάς, κατήντησαν ὕστερον γενικώτερα, καὶ οὕτως ἐξενίκησαν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τούτῳ τῷ ὀνόματι ἀποκαλοῦσιν αὐτούς, ἐν ᾧ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους ποιοῦνται χρῆσιν τῶν εἰδικῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων «Σκιπιρί» καὶ «Σκιπιτάρ». Δὲν ἐξητάσθησαν εἰσέτι ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἐπιστημονικῇ ἀκριθείᾳ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ ἡ γλωσσικὴ ὕλη καθ' ἅπαντα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῶν Ἀλβανῶν, ὅπως δ' ἡ ποίησις αὐτῶν ἡ φυσικὴ οὔτε καὶ ἐθίχθη, ἐν ᾧ εἶνε τόσον ὠραία, καὶ τόσον θελκτικὴ, οὔτε οἱ μῦθοι ἅπαντες περισυνήχθησαν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν τῶ πρώτων «ἐν τῇ Ἀλβανικῇ Μελίσσῃ» Ἀλεξάνδρειας ὑπὸ Ε. Μήτκου ἐκδοθέντων τοιούτων, ἅτινα ὁ δεινὸς Meger μετέφρασε καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Archiv für litt. Geschichte (ἴδε Δελτ. Ἱστορ. καὶ ἔθνολ. τόμ. Α'. τεῦχος Α'. σελ. 167. μην. Ἰουλ. 1883. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἀκόμη χρῆζουσιν ἐρεύνης καὶ ἐρέυνης μακρᾶς ἐπιτοπίων ὥστε πολὺ μακρὰν ἔτι τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος διατελοῦμεν καὶ μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἐργασία εἰσέτι ὑπολείπεται, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ καλὴ πραγματεία τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου ὑποδεικνύει.

Διὰ ταῦτα σκοπεύω ἐνταῦθα νὰ θίξω ἅπαντα τ' ἀνωτέρω ζητήματα ἀλλ' ἐν συντομίᾳ· διότι οὔτε καιρὸν ἔχω, οὔτε ὁ «Ἀπόλλων» περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπιτρέπει πολυσελίδους καὶ μακρὰς πραγματείας, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τοῦ προκειμένου ἐπιστημονικοῦ θέματος.

§ ε. Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ ὀνόματος «Ἀρβανιτιά» οὐχὶ Ἀλβανία, ὡς συνήθως λέγεται παρὰ τοῖς λογίοις.

Τὸ ὄνομα «Ἀρβανιτιά», ἧς ὁ κάτοικος Ἀρβανίτης, ἔστιν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν Ἠπειρώταις, ἀποκαλοῦσιν οὕτω τὴν χώραν, τὴν κειμένην πέραν τῆς Ἠπείρου πρὸς Β'. αὐτῆς καὶ ἐκεῖθεν τῶν ποταμῶν Ἀώου καὶ Ἀψου, ἐκβαλλόντων εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος κατὰ τὴν Αὐλῶναν, καὶ Δυρράχιον, ἐκτεινομένην δὲ μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ Μαυροβουνίου καὶ Σερβίας· ἀλλὰ τὴν χώραν ταύτην αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοὶ πῶς ὀνομάζουσι; — «Σκιπιρί» τὴν χώραν καὶ «Σκιπιτάρ» τοὺς κατοίκους, τὴν δὲ γλῶσσαν, «Σκίπ» ἐνικῶς, καὶ «Σκίπετ» πληθυντικῶς. — Πόθεν λοιπὸν προῆλθον τὰ πάγκοινα ἐν χρήσει ὀνόματα «Ἀρβανιτιά» καὶ «Ἀρβανίταις», ἐπὶ δὲ τὸ τρισεπίλεπτον τῆς τῶν λογίων χρήσεως «Ἀλβανία» καὶ «Ἀλβανοί», ἐξ ὧν τὰ τῶν εὐρωπαίων «Albanesia καὶ Albanesi»; ἐξηγούμεθα.

§ ς'. Τὸ ὄνομα «Ἀρβανιτιά» προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ τὴν διατύπωσιν ὀνόματος «Arbiri» (Ἀρμπιρί) «γκίθε ἄρμπρ»: «γκίθε ἄρμπιρί»: φράσεις πάνδημοι παρ' Ἀλβανοῖς, καὶ παρ' Ἠπειρώταις Ἑλλήσιν «ὄλο τ' Ἀρβανο, καὶ ὄλη ἡ Ἀρβανιτιά». ὑπ' αὐτῶν δὲ τῶν Ἀλβανῶν δίδεται τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τμημὰ τι τῆς χώρας, ὁρεινὸν καὶ πετρῶδες κείμενον πρὸς Β. τῶν ἐπαρχιῶν Δελβίνου καὶ Ἀργυροκάστρου, μεταίχ-

μιον Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, ἐπὶ δὲ βραχίονος τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων, οὕτινος ἡ ὑψίστη κορυφή παρὰ τὸ χωρίον «Γκολέμι», ὀνομαζομένη ἀλβανιστὶ «Τσικνιτζόρα». Τὸ τμημα τοῦτο ὀνομάζεται καὶ «Λιαμπουριά», καὶ οἱ κάτοικοι «Λιάμπιδες» καὶ «Λιάπιδες», οἱ περιβόητοι διὰ τὰς ληστείας καὶ ἀρπαγὰς καὶ φόνους· λέγεται ἀκόμη καὶ «Κουρβελέσι», καὶ «Κουρβελέσιδες» οἱ κάτοικοι ἐπὶ τὸ περιφρονητικώτερον, διὰ τὸ ἀνήθικον, ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἀλβανῶν, ὡς θέλομεν ἰδεῖν παρακατιόντες.

§ ζ'. Ἄλλ' ὅπως ἐννοήσωμεν κάλλιον τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην ὀφείλομεν ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὸ τῶν Ἀλβανῶν ἔθνος γενικώτερον διαιρεῖται εἰς δύο μόνον ἐθνολογικὰ στοιχεῖα, τὸ τῶν «Τόσκων» (τόσκιδων κοινῶς), καὶ τὸ τῶν «Γκέκιδων», καὶ συνεπῶς καὶ ἡ γλῶσσα εἰς δύο ἰδιώματα, «Τόσκιδον», καὶ Γκεκικόν». Καὶ ἐκ μὲν τῶν Τόσκων δύο παραφυάδες προῆλθον, οἱ «Λιάπιδες» καὶ «Τσιάμιδες»· ἐκ δὲ τῶν Γκέκιδων τρεῖς, α. «Σκοντριάνοι» (ἐκ τῆς Σκόνδρας), β. οἱ «Ντιμπριᾶνοι» (ἐκ τῆς Δίβρας (α), καὶ γ. οἱ «Μιρδῖται» παρὰ τὸ Μαυροβούνιον. Ἄλλ' ἡμῖν ἐνταῦθα ὁ λόγος ἰδίᾳ περὶ τῶν «Ἀρμπερ» ἢ «Λιάπιδων» ἐξ ὧν προῆλθε τὸ γενικὸν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ὄνομα, «Ἀλβανία».

§ η. Τὸ ὄνομα «ἄρμπιρι» ἔχει σχέσιν στενοτάτην τὸ λατινικῶ «arbor, arboris» σημαίνοντι, ὡς γνωστόν, τὸ δένδρον, καὶ συνεκδοχικῶς παρὰ τῇ Σκιπιρίδι σημαίνει τόπον κατὰφυτον καὶ δασώδη· ἀνάλογος τοῦτου ὅρος παρὰ τῇ ἐλληνικῇ ἐν μὲν τῇ προμηρείᾳ ἐποχῇ ἦν ὁ «Ἰδη» ἐν δὲ τῇ μεθ' Ὀμηρον ὁ «Βῆσσα», καὶ ὅπως ἐκ τῆς Ἰδης ἐκλήθησαν οἱ κάτοικοι «Ἰδαῖοι», δάκτυλοι τοῦπίκην, οὕτως ἐκ τοῦ «ἄρμπιρι», «ἄρμπρ», ὁ κάτοικος καὶ ἐν ἐλληνικῇ μεταφράσει «Ἀρμπερία», καὶ «ἄρμπιρ» ὁ κάτοικος, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ πολλοὺς λόγους κατήντησεν εἰς τὴν μορφήν «Ἀλβανία» καὶ «Ἀλβανός», περὶ ἧς ἄλλοτε διὰ μακροτέρων. Ἐδόθη δὲ ὑπὸ τῶν Τόσκων τὸ ὄνομα τοῦτο τοῖς ὁμοφύλοις αὐτῶν, ὡς κατοικοῦσιν ἐπὶ τόπου ὁρεινοῦ καὶ δασώδους, ὥσανεϊ ἤθελον, ἀποκαλέσαι αὐτοὺς ὁρεινοὺς, κατοίκους δασῶν, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν ἐν πεδιάδι καὶ κοιλάδι· ἐξενίκησε δὲ τὸ μερικὸν τοῦτο ὄνομα, ὥστε ν' ἀποδοθῇ συμπᾶσιν τῇ χώρᾳ, ἀρχαιότερον μὲν διὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἀλβανίας, Γ'. τὸν Σκενδέρμπετην, ἐντεῦθεν ἄρουντα τοὺς γενναϊότερους αὐτοῦ μαχητάς, περὶ οὓς ἄλλοτε διὰ μακρῶν διελάβομεν εἰς τὰς ἐφημερίδας Ἀθηνῶν, συζητοῦντες περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, μετὰ τοῦ σοφοῦ φίλου μου Κωνσταντίνου Παπακρηγοπούλου, καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, εἰς δὲ τὸν νεώτερον κόσμον, διὰ τὸν περιβόητον Ἀλῆ-πασσᾶν, τὸν Φάλαριν τῆς Ἠπείρου, καὶ τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν τῆς Λιγύπτου, ἐκείθεν ἔλκοντας τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι ἡ Ὑψ. Πύλη ἐκ τῶν Ἀρμπερι οὓς Ἀρναούτ καλεῖ τουρκιστί, τοὺς ἀνδρειότερους μαχητάς καὶ τολμηροτέρους τοῦ στρατοῦ αὐτῆς ἐξάγει.

§ θ'. Ὡσαύτως τὸ ὄνομα «Λιάπιδες» ἔχει στενοτάτην σχέ-

(α) Ντιμπρα αλβανιστί.

σιν τῷ ὀνόματι τῷ Λατινικῷ «lapis lapidis», ἡ πέτρα, ὁ λίθος, καὶ συνεκδοχικῶς παρὰ τῇ Σκιπιρίδι σημαίνει τόπον πετρώδη, ὅπως καὶ πράγματι εἶνε ἡ «Λιαπούρια», τόπος πετρώδης καὶ δασώδης· φυσικώτατα λοιπὸν διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὠνομάσθησαν «Λιάπιδες», ὅπως καὶ ἄρμπιρίστ» «arbirichst» διὰ τὸ arbor—oris, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν· διότι ὑπάρχει ὄρος «arbiricus!» παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς σημαίνων «Ἀρβανίτικο»· Ἀλλὰ, πιθανὴ φαίνεται καὶ ἡ ἐκ τοῦ λατινικοῦ «labes, labis», παραγωγὴ μεταφορικῶς, ἡ κηλὶς, διὰ τὸ ῥερυπωμένον τοῦ σώματος καὶ ἀκάθαρτον τῶν Λιάπιδων· διό ὑπάρχει καὶ παροιμία παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν Ἠπειρώταις περὶ τούτου: «Ἀρβανίτης πλένεται, ἡ ποδιὰ τοῦ χαίρεται»· διότι συνήθως οἱ Ἀλβανοὶ πλυνόμενοι τὸ πρόσωπον, ὡς συνήθως πάντες οἱ ἄνθρωποι νίπτονται, «σφογγίζονται» ὕστερον δὲ αὐτῆς αὐτῶν τῆς φουστάνελας, ἀδιαφοροῦντες, ἂν κηλιδῶνται, καὶ ἂν ἐπομένως φορῶσιν αὐτὴν ῥερυπωμένην ἐναθρύνονται μάλιστα διὰ τὴν «λέραν» (ῥύπον), καὶ διὰ τὸ ἐπὶ μακρὸν τοῦ χρόνου μὴ ἀλλάσσειν ὑποκάμισον καὶ φουστάνελλαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους τὸ ἐξῆς δημῶδες παρ' αὐτοῖς λόγιον: «τὸ καλὸ τὸ παλληκάρι, ἔχει τὸ ψεῖρα σὺν κριθάρι» καθαρίζουσι δὲ τὰ ἑαυτῶν φορέαμτα ἀπὸ τὰ ἀπεχθῆ ταῦτα ζῶφια, ἢ διὰ τοῦ ὑδραργύρου κατ' ἰδίαν μέθοδον, γνωστὴν παρ' αὐτοῖς, ἢ ἄπτοντες πυρὰν, καὶ ἐπ' αὐτῆς τινάζοντες τὰ φορέαμτα αὐτῶν· οὐδὲν ἦτον ὅμως τὸ ὄνομα «Λιάπιδες» δύναται τις παραγαγεῖν καὶ ἐκ τοῦ Ἀλβανικοῦ ὄρου «liapa», ὅπερ σημαίνει τεμάχιον δέρματος ἀκατεργάστου, ἰδίᾳ ἀγελάδος, ἣν καλοῦσιν ἄλβανιστὶ «liope», ὡς τὸν ἀρσενικὸν βοῦν «κάου» καὶ «καί», ὅπερ ἔνε τὸ Σανσκριτικὸν «kaus». Ἀλλὰ τί σχέσιν ἔχει τὸ ὄνομα «liapa» τῷ ἐθνικῷ «liapis».

§ ι. Στενοτάτην ἔχει σχέσιν διότι συνήθως οἱ «Λιάπιδες» φοροῦσι πέδιλα ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐκ «liapa», ἥτοι ἀπὸ τεμάχια ἀκατεργάστα ἐκ δερμάτων βοῶν, προβάτων ἢ αἰγῶν ἄλλ' ἢ τοιαύτη παραγωγὴ πίπτει διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐὰν οὕτως εἴχε τὸ πρᾶγμα, τότε πάντως ἔδει καὶ τοὺς Τάμιδες οὕτως καλεῖσθαι, καὶ τοὺς Τόσκιδες, ὧν ἄπασαι αἱ κατώτεραι τάξεις φοροῦσι τοιαῦτα «τσαρούχια» ἥτοι «liapa».

§ ια. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα κατήγαγεν ἡμᾶς εἰς τὸν ὄρον «τσαρούχι», ὃν ὁ κ. Παναγιωτόπουλος θεωρεῖ Ἀλβανικόν, φέρε ἰδωμεν ἐνταῦθα, εἴπερ ὄντως ἐστὶ τοιοῦτος.

Τὸ ὄνομα «τσαρούχι», ἔνε Ἑλληνικόν, προσελθὸν κατὰ μετὰθεσιν γραμμάτων ἐκ τοῦ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἔσως ἐν χρήσει «ταρσούχιον». Ἀποδείξεις περὶ τούτου εἰσὶν αἱ ἐφεξῆς ἀναμφίλεκτοι.

α. Οἱ κυρίως Ἀλβανοὶ, Τόσκιδες, Γκέκιδες καὶ Λιάπιδες, καλοῦσιν οὐ «τσαρούχι», ἀλλ' ἰδιαίτερον Ἀλβανικῶ ὄρφ, τῷ «Chol», τὰ πέδιλα ταῦτα· «κάμ» «Chol» λέγει ὁ Ἀρβανίτης, δὲν λέγει «κάμ τσαρούχ'» κάμ Chol, σημαίνει ἑλληνιστὶ: «ἔχω τσαρούχια». Τὸ Chol τοῦτο φαίνεται καὶ εἰς τὸ σύνθετον Ἰταλικὸν «merosola», ὅπερ παρεδέχθησαν καὶ

οἱ Ἕλληνες, λέγοντες «νὰ βάλωμεν ἀμεντσεσόλαις» εἰς τὰ τσαρούχια μας», ἀλλὰ τοῦτο ἐν Ἠπειρῷ λέγεται «νὰ πετσώσωμεν τὰ Τσαρούχια μας», καὶ ἐκ τούτου τὰ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις πολυθρύλλητα «πετσώματα» καὶ οἱ πετσωματᾶδες· ὥστε γενικῶς ἀπανταχοῦ τῆς Ἀλβανίας «Chol» λέγουσι, δὲν λέγουσι τσαρούχια, τσαρούχια λέγουσι μόνοι οἱ Ἕλληνες Ἠπειρώται, καὶ οἱ ἄλλοι ἀπαντες ἀπανταχοῦ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Αὕτη ἔνε ζωηροτάτη ἀπόδειξις τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως τοῦ ὀνόματος, ὅπως δ' ἀνοίκειον φαίνεται τὸ ἀποδοῦναι τοῖς Ἀλβανοῖς ὄρον, μὴ ἀπαντῶντα τὸ παράπαν παρ' αὐτοῖς.

β'. Ἀπόδειξιν ἀσφαλεστάτην παρέχει ἡμῖν αὕτη ἡ κατασκευὴ τοῦ τσαρούχιου, ἥτις πρόδηλον ποιεῖ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ὀνομασίας ταύτης, καταφανεστάτην ποιεῖ τὴν τοῦ Chol διαφορὰν ἀπὸ τοῦ τσαρούχιου. Καὶ τὸ μὲν «Chol» κατασκεπάζει τοὺς ὄνυχας τῶν δακτύλων τοῦ ποδός, καὶ ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ μέρους τοῦ ποδός, ἐνθα ἡ πτέρνα ἥτις μένει γυμνή· διὸ οὐ σπάνιον ἰδεῖν λιάπιδες, ἔχοντας χονδρὸν καὶ τραχύ τὸ δέρμα τῆς πτέρνας τόσον, ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνονται τὰ κεντήματα τῶν ἀκανθῶν καὶ πετρῶν τὸ «Chol» τοῦτο διὰ κλωστῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀκατεργάστου δέρματος κατασκευαζομένων, ἐξ οὗ τὸ «Chol», δένεται ἀπὸ τὸν πόδα, ὥστε νὰ μὴ μετατοπίζεται ἐν τῷ περιπατεῖν· ὁ φορὼν Chol ἔχει τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ποδός ἀσκεπῆ, ὅπως τὴν πτέρναν γυμνήν, καὶ διὰ τοῦτο εἰρωνικῶς ἀποκαλοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἠπειρωτῶν οἱ Ἀλβανοὶ «μισοτσαρούχοι», «ἤλθον οἱ μισοτσαρούχοι», λέγουσιν οἱ Ἕλληνες Ἠπειρώται; ἤλθον τὰ «κιρκόνια», ἀπὸ τοῦ ἄλβανικοῦ «κιρκόι» «ζητᾶν» ἀρπάξῃ ἑλληνιστὶ. Τοῦ δὲ τσαρούχιου γνωστὴ ἡ κατασκευὴ, ὥστε νὰ σκεπάζῃ τὸν πόδα ἄνω τῶν ταρσῶν, ἐξ οὗ καὶ ταρσούχιον, μεταθέσει τοῦ σ μόνου τσαρούχιον, καταφανεστάτη ἡδὴ ἡ διαφορὰ τοῦ τσαρούχιου ἀπὸ τοῦ Chol, καὶ ἐπομένως ἡ φύσις ἑκατέρου ὥστε δὲν μένει ἀμφιβολία πλέον τῷ ἀληθῶς ἐπιστήμονι, τῷ μόνῳ τὴν ἀλήθειαν ἐπιδιώκοντι, καὶ ἐπιστημονικῶς θηρωμένῳ αὐτήν.

§ ιβ'. Περὶ δὲ τοῦ ὀνόματος «Κουρβελέσι» ἰδοὺ τί ἐγράφον ἄλλοτε ἐν τῇ ἐφημερίδι «Φιλομαθῶν» τὸ ὄνομα «Κουρβελέσι» ἔνε σύνθετον ἀπὸ τὸ «κούρβα καὶ λέσι», καὶ τὸ μὲν πρῶτον σημαίνει γυναῖκα μὴ χρηστὴν τὰ ἥθη, τὸ δὲ δεύτερον «δηλοῖ πτώμα. Κατὰ δὲ τὴν σωζομένην ἡδὴ παρὰ τοῖς Λιάπιδες αὐτοῖς παράδοσιν, γυνὴ τις ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἢ τῶν «πλησιοχώρων, παραβᾶσα τὴν συζυγικὴν πίστιν, καὶ κατὰ «συνέπειαν μὴ δυναμένη νὰ ζήσῃ παρὰ τῷ οἴκῳ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς, ἀνεχώρησε κρυφίως μετὰ τῶν τέκνων εἰς τὰ δάση αὐτῆς Λιαμπουρίας, ὅπως ἐναποκρυβῇ ἐν αὐτοῖς, καὶ οὕτω «σωθῇ τοῦ προφανοῦς φόνου», εἰς ὃν κατὰ τὰ αὐστηρότατα ἔθιμα τῶν τόπων ἐκείνων ὑπέκειντο σὺν τοῖς τέκνοις· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ σωθῇ· διότι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐλθὼν, καὶ μὴ εὐρών τινα παρὰ τῇ οἰκίᾳ ἐσπευσε πρὸς καταδίωξιν. Βλέπουσα τὸν κίνδυνον τότε ἡ γυνή, ὠδήγησε τὰ τέκνα νὰ κρυβῶσιν εἰς

τὰ δάση καὶ νὰ μὴ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν, ἕως ἂν μεγαλυνθῶσι, προφυλαττόμενα ὅπως δύνανται· αὐτὴ δὲ συλληφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἐφονεύθη ἐκεῖσε ἀμέσως· τὰ δὲ τέκνα αὐξήθηεντα, καὶ ἰσχυροποιήθηεντα εἰς τὰ δάση, ἐγένοντο λησταὶ τρομεροί, διασπείροντες τὴν φρίκην ἀπανταχοῦ τῶν πέριξ, ὧν οἱ κάτοικοι, ὅπως ἐξημερώσωσιν αὐτούς, ἔδωκαν γυναῖκας, καὶ οὕτω καθισχύασαν. Τὰ τέκνα δὲ τούτων ἐπεκαλύοντο περιφρονητικῶς «υἱοὶ τῆς Κούρβας», καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ κατέκουν «Κουρβελέσι», ἤτοι τόπος τοῦ φόνου τῆς κούρβας, ἐν ᾧ ἔμεινε τὸ πτώμα αὐτῆς, γενόμενον ἐλώρια σαρκοδόρων ζώων· καὶ ἐκ τούτου ὠνομάσθησαν «Κουρβελέσιδες», οἱ κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου. Διατελοῦσι δὲ καὶ σήμερον οἱ ἀνδρεῖότεροι τῶν Ἀλβανῶν καὶ οἱ πολεμικώτεροι· ἐξ αὐτῶν κατήγοντο ὁ Ταφίλ-μπούζης, ὁ Τσέλιο-πίτσαρης καὶ ὁ Γκιολέκας, ὁ περιβόητος, ὁ κατὰ τὸ 1843 ἄρας κατὰ τοῦ Σουλτάνου τὴν ἐπανάστασιν τῶν τουρκαλβανῶν Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας τῇ συνεννοήσει τοῦ ἀειμνήστου Ἰω. Κολέττου. Τὰ ἄσματα αὐτῶν εἰσὶν ἡρωϊκὰ τὰ πλεῖστα, καὶ τὰ μοιρολόγια (ἢ θρήνοι) ἀξιολόγα, ὡς τὰ τῶν Μανιατῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Τὸ πάλαι ἐλέγετο τὸ μέρος τοῦτο «Ἀτιντανία», καὶ οἱ κάτοικοι «Ἀτιντᾶνες καὶ Ναπαῖοι», ἐν καλῶς οἱ ἀρχαιολόγοι ἀποφαίνονται περὶ τούτου. Τὸ ὄνομα «Κούρβα» Δωρικῶς, ἀπαντᾷ Ἰωνικῶς «Κύρβη», ὡς λέγομεν ἰδεῖν παρακατιόντες· ἀλλ' ἡ Δωρικὴ διατύπωσις «Κούρβα» ἐστὶ καὶ σήμερον ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς ἐν Ἡπείρῳ Γραικοῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας. (Ἐφημ. Φιλεκαθ. ἀριθ. 769, 10 Ἀπριλ. 1871, σελ. 2334. (ἀκολουθεῖ))

ΑΠΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΙΣ ΜΟΣΧΑΝ

ΤΑΞΕΙΑΙΟΝ ΕΝΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ

ὑπὸ Α. Ν. ΣΒΟΡΟΝΟΥ.

(Συνέχ. ἔδε προηγουμ. φύλλον)

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοδώρου συνήντησαν τὰ ἅγια πρόσωπα ἐν Σμολένσκ καὶ ἐπέμειναν ὅπως τὰ ὁδηγήσωσιν ἀνυπερθέτως εἰς Μόσχαν. Τὸ ταξίδιον διήρκεσε δέκα ἡμέρας· πανταχοῦ τοῖς ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ καυχηθῶσι διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ φιλοξενίαν τοῦ μεγάλου δουκὸς Ὁ Ἀρσένιος ἐνδιατρίβει μετ' εὐαρεσκείας ἐπὶ τῶν «καλῶν φαγητῶν, τὴν ἄξιαν τῶν μαγεύρων καὶ τῶν τρικλιναρχῶν.» Τὴν ἐσπέραν τῆς δεκάτης ἡμέρας, ἐν ᾧ ἀνήρχοντο δασιώδη λόφον, εἰδὼν τοὺς Ρώσους ὁδηγοὺς τῶν σπεύδοντας πρὸς τὴν κορυφὴν, καὶ γονυπετοῦντας εὐλαβῶς ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου· ἦτο ὁ λόφος, ὁ τοσοῦτον περίφημος βραδυτέρον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λόφος τῶν Στρουθίων», ὅθεν ὁ περιηγητὴς παρατηρεῖ αἰφνης τὸ πανόραμα τῆς Μόσχας ἐκτυλισσόμενον ὑπὸ τοὺς πόδας του. Οἱ ἡμέτεροι κάτοικοι τοῦ Βοσπόρου, οἵτινες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ

ῥῆναι δύσκολοι, κατέλιπον ἡμῖν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐκπλήξεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν. Νέα Ἀνατολὴ ἀπεκαλύπτετο αὐτοῖς, ὅλως διάφορος τῆς ἰδικῆς τῶν, καὶ ἰδιόρρυθμος, καὶ ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἤρχετο ἐκ μιᾶς Ἀσίας, μυστηριωδεστέρας καὶ μᾶλλον ἀπωτάτης ἐκείνης, ἥς ἐγνώριζον τὰς ἀκτᾶς. Αἱ πολωνικαὶ πόλεις, ἐκτισμέναι κατὰ τὸν γερμανικὸν ῥυθμόν, δὲν εἶχον προετοιμάσει ποσὴς αὐτοὺς πρὸς τὸ θέαμα τοῦτο· αἱ τουρκικαὶ πόλεις, καίτοι διεσπαρμέναι ὡσαύτως ἐν ὠκεανῷ ἀμπελώνων, δὲν τοῖς παρουσίαζον οὐχ ἥττον σημεῖα παραβολῆς. Ἰσως ἀνεπόλησαν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ θαυμάσια διηγήματα, τὰ μυθιστορούμενα ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Σταμπούλ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς Σαμαρκάνδης περὶ τῶν πόλεων τῆς μογγολικῆς χώρας· ἴσως ἐφαντάσθησαν ὅτι ἔβλεπον μίαν τῶν πόλεων ἐκείνων μεταμορφωθείσαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ πηγνύουσιν τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν παραδόξων καὶ λαμπροτάτων χρωμάτων θόλων αὐτῆς. Ἦτο ἀχανὴς μονὴ τις μᾶλλον ἢ πόλις, ἐκτεινομένη μέχρι τῶν περάτων τοῦ ὀρίζοντος, περιζωνυμένη ὑπὸ τῶν καμπῶν τοῦ ποταμοῦ Μόσχα. Ὁ ὀφθαλμὸς ἀπεπλανᾷτο ὅπως ἀριθμῆσῃ τὰ κωδωνοστάσια, τοὺς χρυσοὺς, ἀργυροὺς, ἢ ἀστερόεντας κυανοὺς θόλους τοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑψωμένους. Ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀπειραριθμῶν ναῶν ἐσπινθηροβόλουν πέντε μετάλλιοι θόλοι. Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τούτων, τὸ πλῆθος τῶν στεγῶν σχεδὸν ὁμοιομόρφως βεβαμμένων πρασίνων παρωμοίαζε τὴν πόλιν πρὸς Ἀβάρκιον ἐκ πρασίνου χαλκοῦ. Διέκρινε τις ὁμοκέντρους περιβόλους μετ' ἐπάλλεων, φέροντας ἀπεσπασμένα μικρὰ κωδωνοστάσια. ὅμοια πάντοτε τοῖς ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἀπωτάτης Ἀσίας. Ἐκεῖνος τῶν περιβόλων τούτων, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τὸν πυρῆνα τῶν λοιπῶν, περιελάμβανε τὸ τρίγωνον ὁροπέδιον τοῦ Κρεμλίνου, δεσπόζοντος τῆς Μόσχας ὡς ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Σύμπλεγμα λευκῶν ναῶν, κυκεῶν σφαιρῶν καὶ χρυσῶν σταυρῶν εἴλκυον τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου τούτου· παρετῆρει τις μεταξὺ αὐτῶν τὰς ζωηρὰς οἰκοδομὰς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Τερέμ μετὰ τῶν νέων ἔτι διὰ χρώματος μίλτου ἐπιχρίσεων τῶν. Ἀκολουθῶς τὸ βλέμμα μετεφέρετο ἀκατασχέτως ὀλίγον δεξιᾷ τοῦ Κρεμλίνου, κάτωθι καὶ καταντικρὺ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἰνδάλματος παράφρονος ἀρχιτέκτονος. Τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὡς λόφος ἀλλεπαλλήλων ναῶν ὑψοῦτο ὡς φαντασιώδεις ζῶον ποικιλοχρόου δέρματος μετὰ τῶν δώδεκα κεφαλῶν αὐτοῦ κεκοσμημένον δι' ἀνωνύμων ναυιδίων, αἵτινα ἠδύναντο νὰ ἀνακκλέσωσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων μας τὸ «καβούκι», τὴν ὀγκώδη ἐροτάσιμον τιάραν τῶν πασάδων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν γενιτσάρων. Μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τῆς ἱερᾶς πύλης τοῦ Κρεμλίνου, «ἡ Ἐρυθρὰ πλατεῖα» κεκαθαρισμένη ἐκ τῶν παραπηγμάτων αὐτῆς διὰ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1547, ἐδείκνυε τὰς ἀγχόνας Ἰωάννου τοῦ Τρομεροῦ. Αἱ πᾶνδημοι λιτανεῖαι παρήρχοντο δι' αὐτῆς ἀκαταπαύστως, ἀνερχόμεναι πρὸς τὸ Κρεμλῖνον καὶ διερχόμεναι μεταξὺ τῆς μοσχοβιτικῆς ταύτης Grère· ἀπέστελλον δὲ τὰς λιτανεῖας αὐτῶν εἰς τοὺς ἀθλίους